

příloha

5

o

ústřední dům
lidové
umělecké
tvořivosti

v

Praha 1971

Textová příloha DIVADELNÍ VÝCHOVY č. 5

O s m ý s e š i t i n s p i r a c e

Ze zahraničních pramenů V.

1. část

Přeložila Marcela V í c h o v á

Hudební spolupráce Dr. Jan Ledeč

Ústřední dům lidové umělecké tvořivosti
Praha 1971

Ú v o d e m

V roce 1966 jsme v Divadelní výchově otiskli podstatnou část první půle knihy anglických autorů R.N. Pembertona-Billinga a J.D. Clegga TEACHING DRAMA - Učíme dramatu. V podtitulu knihy stojí "přístup k výchovnému dramatu na střední škole". Popisuje tedy metodiku práce s mládeží ve věku 11 - 18 let, především však na tzv. "nižší střední škole", tedy asi v naší 6.-9. třídě. Ve vyšších třídách pak mládež přechází od zde popisované metody improvizace k hraní psaných her a jejich předvádění před obecnostem.

Nelze se tu zabývat teorií dramatické výchovy vcelku; ostatně ti nejdávnější čtenáři Divadelní výchovy ji znají už z dřívějších čísel a ročníků, novější se s ní mohou seznámit alespoň rámcově v naší publikaci Dramatická hra jako prostředek výchovy (E. Machková, vyšlo v Knihovničce divadelní výchovy 1970).

Je však nutné předeslat vysvětlení k roztržidění jednotlivých cvičení, jak je otiskujeme (přirozeně ve zkráceném znění) v této a příští příloze Divadelní výchovy.

Autoři roztržidují své cvičení do tří hlavních typů činnosti :

1. pohyb
2. řeč
3. pohyb a řeč dohromady

Syntézou těchto tří typů činnosti pak vznikají improvizované hry.

Všechny tři typy činností je možno uplatňovat souběžně, avšak postupně podle dvou dalších kritérií - za prvé podle rozvoje schopnosti dítěte používat své představivosti a za druhé podle rozvoje schopnosti spolupracovat úspěšně s jinými lidmi.

"První linie postupu začíná prozkoumáváním jednoduchých činností, předložených učitelem : činností, v nichž jde jenom o to, "být" něčím nebo "dělat" něco a které nevedou až k vzniku dramatické situace; například na základě vyprávění učitele prozkoumávají děti tmavou jeskyni u moře, cítí oblézky pod nohama a cítí vůni chaluh. Jak se rozvíjí jejich představivost, bude se od nich očekávat, že se samy rozhodnou, jaký má mít jeskyně ráz a co mají uvnitř nalézt. Jak si budou více zvykat užívat svých představ, bude moci učitel spíše ponechávat rozhodnutí na nich, až dosáhnou toho stádia, kdy budou schopny vzít na sebe odpovědnost za vytváření vlastních her ve skupinách bez jeho asistence. Učitel se pak stává ani ne tak zdrojem inspirace, jako spíše chápavým kritikem, který poskytuje pomoc, kdy je třeba.

Druhá linie postupu se týká změny způsobu, jímž budou mít děti sklon pracovat. Na začátku budou pracovat šťastněji jako jednotlivci uvnitř velké skupiny. Celá třída bude podle učitelova vyprávění prozkoumávat jeskyni, ale jeskyně každého dítěte bude úplně nezávislá a odloučená od jeho souseda. Jak rostou, chtějí starší děti sdílet svoje zkušenosti. To vyústí v touhu podílet se na společných činnostech, v nichž jsou místo a okolnosti stejné pro všechny : scéna trhu, která nemusí mít žádný děj, ale v ní jsou přijaty určité pozice a společenské formy. Dítě si nyní uvědomuje skupinu, v níž pracuje. Když tyto společné činnosti dostanou určitý dramatický tvar, máme třídní hru."

Rozdělení činností do oddílů zpracovali autoři ve schématu, které připojíme pro lepší orientaci čtenářů k pokračování tohoto sešitu inspirace v příloze Divadelní výchovy č. 6.

Pro české vydání bylo nutno cvičení vypracovaná anglickými učiteli krátiť -- jednak pro jejich značný rozsah, jednak pro menší aktuálnost některých námětů pro naše kulturní prostředí. Anglické náměty se opírají v mnoha případech o literaturu nebo historické události běžně známé dětem anglickým, pro nás jsou to však mnohdy jen málo říkající jména, slova, události -- pokud je známe z překladů (dětská literatura) nebo z dějepisu, jejich znalost je buď omezena na užší okruh dětí anebo u historických dějů mnohdy známe jen holá, suchá fakta -- to se týká třeba i Kolumbovy cesty do Ameriky, životních příběhů zakladatelky povolání zdravotní sestry Florence Nightingalové, scény velkého požáru Londýna v 17. století atp. Pokud jsme některé z nich ponechali v našem textu (třeba právě ony čtyři výše zmíněné náměty), uvádíme k nim alespoň vysvětlivku, literaturu apod. Jejich zařazení do překladu nebylo motivováno ani tak snahou obohatit cvičení našich dětí právě o tyto náměty, jako daleko spíše tím, že mají reprezentovat určitý typ námětu, anebo tím, že jsou zpracovány zajímavým a početněným způsobem. Co je na nich nejzajímavější, to je jejich pestrost a šíře, i to, že výrazně překračují okruh nejbanálnější denní zkušenosti dětí, která bývá často hlavním zdrojem našich původních námětů etud. Tvořivý vedoucí souboru už si najde v naší literatuře a v naší historii řadu obdobných námětů anebo bude umět z těch, které jsou zde uvedeny, vylopnout jejich obecně lidský smysl, který je také jejich nejpodstatnějším prvkem.

I mnohé situace z běžného denního života současné Anglie neodpovídají zkušenostem našich dětí, ale ani učitelů a mnohé z nich by pro nás ani nebyly zajímavé, protože vycházejí z jiné společenské situace a pro jinou společnost mají děti připravovat. Zde bude na vedoucích, aby zase analogicky vytvářeli vlastní náměty, odpovídající našim společenským vztahům a našim formám společenského života. Týká se to například improvizací na vzta --

hy mezi dospívajícími a jejich zaměstnavateli (viz oddíl 14, cvičení 4). Ty jsou u nás diametrálně odlišné od vztahů v Anglii - ale konec konců, budeme-li usilovat o to, aby improvizace daly dětem a mladým lidem příležitost prozkoumávat různé sociální situace z nejrůznějších úhlů, proč jim někdy nedat cvičení, v němž si zaměstnavatel volá úředníka "na koreček" proto, že jej přistihl v pracovní době při soukromém telefonickém rozhovoru.

Snaha dát našim čtenářům jen náměty reálně použitelné nás vedla k tomu, že jsme v oddílech 1 - 6 vypustili všechna cvičení, k nimž hudba není u nás dostupná nebo kde se autory navrhovanou skladbu nepodařilo nahradit jinou, analogickou. Podobně je tomu s náměty z literatury a se seznamem doporučené literatury, kde vypouštíme jak literaturu, která nebyla přeložena, tak také tituly, které byly u nás vydány příliš dávno a nejsou běžně každému dostupné (např. Wellsovu Válku světů, která je nepochybně znamenitým zdrojem námětů k improvizacím drobnějším i rozsáhlejšími).

Jako jedno z podstatných metodických vodítek pro práci s náměty anglických autorů uvádíme ještě citát z jejich knihy:

"V dramatu je práce založena na přirozené touze dítěte vyjádřit se prostřednictvím hry a představování; jestliže mají být jeho názory vyjádřeny upřímně - a to je nutné, má-li mít práce skutečnou hodnotu - nesmí být děti mateny technickými záležitostmi divadla. Dítě může vyjádřit svoje vlastní názory jen vlastními hrami a improvizacemi. Z tohoto důvodu není práce založena na textech a nedbá o předvádění před obecnstvem. Učitel podněcuje a navrhuje činnosti, ale děti odpovídají svými vlastními výklady. Kromě toho pracují všechny současně, takže se nikdo nedívá. Tímto způsobem se vyhýbáme sebeuvědomování a dítě se bude cítit natolik svobodným, aby vyjádřilo svoje vlastní názory upřímně.

Prvním cílem učitele dramatu musí být vytvoření takové atmosféry, v níž se děti chopí práce s vážností. Děti, které jsou v dramatu nováčky, budou se často s radostí na všechno dívat jako na obrovský vtip, buď aby skryly svoje sebeuvědomování, anebo z pouhé nevědomosti, jak užít nezvyklé svobody. Tento problém - tak často kámen úrazu pro nezkušeného učitele dramatu - může být docela snadno překonán vytvořením jasné vymezené atmosféry "kabáty dolů a do práce" a tím, že k zainteresování dětí použije situací, jimiž nejspíše budou rychle pohlceny... Jakmile už učitel podnítil představivost dětí a podchytil jejich zájem, budou ochotny a dychtiví experimentovat dál..." Rad.

U v o l n ě n í

Cíl

Zbavit tělo a mysl jakéhokoli napětí a tak pomoci uvolněnému pohybu a soustředění.

Cvičení

Uvolnění těla se opírá o uvolnění mysli. Prvním požadavkem je vytvořit takovou atmosféru, při které je možno se uvolnit. Toho lze dosáhnout pomocí slov a hudby nebo jenom za pomoci hudby. Následující řádky ukazují, jak je možno začít:

1. Děti leží na podlaze, učitel jim popisuje situaci uvolnění a pokouší se je do ní vtáhnout následujícím popisem:

"Ležíte u řeky, je nádherně a horko, do zad vás příjemně chladí tráva..."

"Ležíte na matraci ve vodě a posloucháte příjemné pleskání vln..."

"Letíte vzduchem na kouzelném koberci..."

"Pokuste se vcítit do stavu, kdy jste prosti veškeré námahy při letu prostorem, nic necítíte, jste úplně volní..."

"Právě jste se probudili do překrásného letního rána, ležíte v posteli a máte okno ložnice otevřeno dokořán. Jste úplně uvolnění a zhluboka dýcháte ranní vzduch."

"Představte si, že jste kočka a ležíte na měkkém polštářku u hořícího krbu..."

"Odpočíváte ve vaně, těšíte se z pocitu tepla, je vám příjemně po celém těle..."

2. Stejně důležité je naučit děti, aby se uměly uvolnit, jestliže sedí, stojí nebo se pohybují. Následující příklady vám pomohou:

"Stojíte pod sprchou, líně se protahujete a je vám moc dobře."

"Jste žabí muž a potichoumku s rozkoší si plavete pod vodou a necháváte se unášet pocitem, že vůbec nic nevážíte."

"Houpete se v houpacím křesle po vydatném a chutném obědě."

"Stojíte na lávce lodi, kterou mírně pohybuje příboj."

3. Situace uvolnění dojde svého významu a bude kompletní, jestliže ji bude těsně předcházet nějaká forma napětí.

"S největší námahou vylézáte poslední metry na vrcholky hory, potom unavení, ale jako vítězové klesnete na zem."

"Zvednete strašně těžkou krabici a chcete ji položit na polici, sotva ji tam vyzvednete a zvrátíte se úplně vyčerpání."

"Jste kousek gumy, která se napne a zase smrskne."

"Jste rampouch, který pomalu roztává na sluníčku, nebo svíčka, která dohořívá a mění se v rozteklou louži vosku na podlaze."

"Jste panenka, která tancuje a najednou jí prasknou pera."

"Jste panáček na pero, uzavřený v krabici pod víčkem. Víčko se najednou uvolní, panáček se vymrští a začne se pohybovat dopředu a dozadu, případně až do úplného zastavení."

Hudba

Abychom získali určitou atmosféru ve statických situacích, můžeme si pomoci hudbou, která se ozývá jako z dálky. Hudby lze také použít k prodloužení doby uvolnění, když skončíme slovní popis situace.

Vhodné skladby:

I.Stravinskij: Pták Ohnivák

J.Sibelius: Labuť z Tuonely

G.Bizet: Adagietto (1. suite - 3. část) +)

Poznámka: Jestliže děti odpočívaly po určité době, je možné je vrátit do skutečnosti přehráváním nějaké tiché a klidné hudby, která postupně vrcholí (např. Pták Ohnivák). Tím se vyvarujeme prudké změny, která je nežádoucí.

Č i s t ý t a n e c

Tanec jako výrazový prostředek zahrnuje velmi širokou oblast, má své vlastní pravidla. Toho si musíme být vědomi a nepokoušet se proto vtěsnat tanec do pravidel platných pro drama.

Cíl

Při počátečních pohybových úkolech nabízí hudba vhodné pozadí pro specifické činnosti a situace. Při další práci je třeba použít hudbu vědomě tak, aby pomáhala pohybu v určitých momentech příběhu. To zcela přirozeně vede ke vzniku tanečního dramatu, ale zároveň by to mělo vést i k čistému tanci - fyzické interpretaci určité hudby, kde příběh je zbytečný. Hudba má svůj vlastní model a emocionální obsah a cílem čistého tance je fyzický výraz tohoto modelu a obsahu.

V tom tkívá hodnota cvičení. Pokud se cvičení provádí správně, pomáhá dětem, aby si postupně uvědomily skutečné kvality hudby, kterou poslouchají a zároveň i pohybu, který v souladu s ní provádějí. Pokud máme nějaký zvláštní příběh nebo situaci, doprovodná hudba pouze pomáhá vytvářet atmosféru a případně jednu nebo dvě "narážky". Čistý pohyb na melodii,

+) -----
Seznam u nás dostupných nahrávek je připojen na konci sešitu.

rytmus, polyfonii nebo úplný kinetický náraz hudby vyžaduje pozorný poslech a odpovídající pohyb. V tom je čena obojího - hudby i pohybu, kdy je vyloučen analytický přístup.

Není cílem, aby si děti při hraní vytvářely vlastní kompozice z jednotlivých pohybů (těžký, lehký atd.), ve kterých by se naučily, jak je "dělat". Tato část vyučování vyžaduje co největší iniciativnost.

Cvičení

1. Na úder bubínku stanovte tři velmi kontrastní pozice, např.
 - a) vysokou a úzkou,
 - b) širokou a nízkou,
 - c) nějakou zcela odlišnou od a) i b)Teď je spojte přeměnou a) na b) a na c) pomalým pohybem při pomalé hudbě. Změňte hudbu na rychlou a slabě hrající, rychlou a silně hrající apod.
2. a) Vytvořte sousoší znázorňující sportovce,
 - b) vytvořte sousoší znázorňující zemědělce,
 - c) proveďte změnu sousoší a) na b) na úder bubínku a opačně,
 - d) proveďte stejnou změnu na šest rychlých kroků do rytmu bubínku,
 - e) proveďte stejnou změnu během delšího hudebního úseku (uzavřeného).
3. Ve dvojicích pohybujte pravými rukama - nahoru, dolů, se strany na stranu, kroužit, pomalu, rychle, dozadu, dopředu atd.
Potom začněte pohybovat rukama za zvuků hudby - buď změňte pohyb, nebo si stanovte výdrž na určitý úsek apod.

Hudba

Když použijete hudby, zjistíte, že dětem se vyučování líbí daleko víc a že rychleji reagují. Kromě toho jim hudba dodá odvalu a podnikání je ke skutečně uvolněnému pohybu s náhlými, energickými změnami - výskoky, přeskoky, pády - které se opakují a střídají. Největším problémem je výběr vhodné hudby. S poměrně velkým úspěchem bylo použito těchto skladeb:

G.Saint Saëns: Karneval zvířat (Slon, Zkameněliny)

Z.Kodály: Hány János (suite)

R.Strauss: Měšťák šlechticem (suite op.60, část Dinner)

A.Chačaturjan: Šavlový tanec

Stejně jako je dítě schopné reagovat na hudbu, reaguje i na lidský hlas. Neznamená to ovšem, že se snad reakce omezuje pouze na věcně obsahový význam slova, nýbrž dítě citlivě reaguje i na hloubku či výšku hlasu, na jeho sílu, zabarvení apod. Učitelé jistě najdou vhodná říkadla v českém či slovenském folklóru, která by se k těmto účelům dala použít. Děti mohou říkadla sama recitovat, tím se stane jejich projev spontánnější. Případně jim dá učitel možnost, aby použily svých vlastních

literárních výtvorů.

ODDÍL 1 - Podněcování a kontrola pohybu

Podněcování pohybu

Děti potřebují překonat vnitřní zábrany a plachost, a proto jim musí učitel dodat odvahy. Návrhy, jak dodávat odvalu :

Zajistit, aby všechny děti byly něčím zaměstnány ve stejnou dobu.

Vycházet při cvičeních z vlastních zkušeností dětí a to tak, aby se přitom zároveň bavily.

Využít takových cvičení, kde je zapotřebí síly a energického pohybu, jako je třeba při šermování.

Hodina by měla mít takový spád, aby dítě nikdy nemělo čas si uvědomit, že se vlastně stydí, ale na druhé straně učitel musí dávat pozor na to, aby děti cvičení správně pochopily a vykonaly. Důležité je použít hudby k vytvoření vhodné atmosféry, k vlastnímu pohybu i cvičení.

Cvičení

1. Poskakovat jako imaginární tenisový míček všemi možnými způsoby - rychle pomalu, dopředu, dozadu, na jedné noze, vysoko, nízko atd. (B.Britten : Prostá symfonie 1. věta, J. Fučík : Vjezd gladiátorů).
2. Koulování
3. Šermování (P.I. Čajkovskij : Romeo a Julie)
4. Hrát na nějaký hudební nástroj při jakékoli rytmické hudbě.
5. Napadení rojem vos (N. Rimskij-Korsakov : Let čmeláka).

Kontrola pohybu

Cíl

Úprava a zároveň kontrola dětských pohybů musí být různá podle jednotlivých situací. K této práci je nejlépe přistoupit za použití zvuku, které by si nejprve vzalo za cíl velmi jednoduché rozlišení.

Cvičení

1. Hra "na sochy" - děti se pohybují po místnosti za zvuků hudby a v okamžiku, kdy hudba skončí, děti musí "ztuhnout" v sochy.
2. Chodit do kruhu za bubnování; při tomto cvičení je možno použít řady variací - zastavit se, když zmlkne bubínek, změnit směr při každém silnějším úderu atd.

3. Hrajeme tenis asi normální rychlostí; při změně hudby přecházíme na zpomalený pohyb (J.Fučík : Marinaresella, B. Britten : Prostá symfonie, 2. věta)
4. Pracujeme jako nějaký stroj - rukama i nohama (S. Prokofjev : Pochod z Lásky ke třem pomerančům).
5. Pronásledujeme ostražitěho motýla, myš nebo krtka.
6. Lupiči se plíží nádherným, ale temným domem a jsou náhle překvapeni neočekávaným zvukem (úderý na bubínek); prozkoumáváme jeskyni; hledáme cestu, která by nás bezpečně převedla přes minové pole; chodíme po tenkém ledu (B.Bartók : Koncert pro orchestr).
7. Potápíme se - nejprve v těžkém potápěčském oděvu, potom v lehkém obleku žabího muže (J.Sibelius : Labuť z Tuonely).
8. Prozkoumáváme planetu, která se vyznačuje velice malou zemskou přitažlivostí (C. Saint Saëns: Karneval zvířat).
9. Oprašujeme kouzelné exponáty v muzeu péřovým oprašovátkem (L.Delibes : Pizzicato polka z baletu Sylvia).
10. Představujeme si, že podlaha je pláž a v písku kreslíme nohou obrazy tak, abychom jimi obsáhli co největší plochu (jakákoli živější hudba).
11. Vybereme si tři zcela odlišné sochy a měníme se z jedné do druhé na úder bubínku, potom se přeměňujeme velmi pomalu, jako kdyby nas zvuk zdržoval.

ODDÍL 2 - Imaginativní pohyb, individuální, ve dvojicích a ve skupinách - podněty učitele

Cíl

Dát dítěti příležitost, aby se stalo součástí emocionální situace, která vyžaduje větší komplex pohybů. To má za následek, že si dítě rozšíří svou emocionální zkušenost a zároveň získá odvahu k vyjádření sebe sama pohybem. Jednotlivé situace by měly být voleny tak, aby v nich bylo zcela přirozené vyjádřit se pohybem, třeba i přirozenější než mluvou. Ale učitel by zároveň neměl zrušit spontánní promluvu, která může během pohybové krea-ce vzniknout. Nejdůležitější je zde dát dítěti a jeho obraznosti podnět, aby mohlo :

1. pochopit a uvěřit v danou situaci a přiměřeně do ní proniknout,
2. zůstat v situaci tak dlouho, aby si mohlo zapamatovat zkušenost z ní získanou,
3. ocenit situaci tak, aby dokázalo stanovit bod nebo vrchol kolem kterého je příběh vystavěn.

Učitel musí vybírat situaci velmi opatrně. Situace musí být jasná a příklad-

ná se zcela zřejmými konflikty, které vedou k jejímu vyvrcholení.

Cvičení

1. Hoňte, případně chyťte myš, která utekla do podkroví, plného různého haraburdí (L.Delibes : Pizzicato polka z baletu Sylvia).
2. Vezměte klíč od svých pout, který má dřímající stráž za opaskem a uprchněte dřív, než se stačí probudit.
3. Opatrně hledejte cestu přes minové pole a uvědomte si, že zachraňujete zraněného kamaráda, kterého musíte přivést do bezpečí (zvukové efekty znázorňující výbuchy a výstřely).
4. Myslete si, že jste vědec, který řídí z řídícího panelu robota. Robot je s panelem propojen dráty (Pochod z Prokofjevovy Lásky ke třem pomerančům).
5. Šermování ve dvojicích, kdy pohyb se liší podle použitých zbraní. Protože zde není nutný skutečný fyzický kontakt, je toto cvičení velice dobré pro děti, aby si bojovaly samy, končily nad hromadou mrtvol - prostě příležitost ke zcela samostatnému projevu (Konec Romea a Julie P.I.Čajkovského).
6. Zachraňujete badatele z nebezpečí tropické bažiny (M.P. Musorgskij : Obrázky z výstavy, část Samuel Goldenberg a Schmuyle).
7. Cirkus : kejklíři, klauni, drezéři, siláci, provazochodci apod. (C.Saint Saëns : Karneval zvířat, J. Offenbach : Orfeus v podsvětí, J. Fučík : Pochod gladiátorů).
8. Požár, který končí buď uhašením ohně, nebo zřícením hořící budovy (I. Stravinskij : Svěcení jara).
9. Horolezci se dostanou v Alpách do sněhové bouře a jsou zasypáni lavinou (M.P. Musorgskij : Noc na Lysé hoře).
10. Dámy a pánové se oblékají ke korunovaci. Mohou pracovat tak, že jeden je skutečná osoba a druhý je zrcadlo (L. Delibes : Pizzicato polka z baletu Sylvia).
11. Stěhováci se pokoušejí dostat křídlo do úzkých dveří od domu a potom po stejné úzké chodbě.
12. Skupina námořníků na lodi, při práci si zpívají.
13. Řetěz lidí, podávající si kbelíky s vodou, aby uhasili oheň (P.Ducas : Učeň čaroděj - poslední část).
14. Pouliční muzikanti se shromáždí před jedním domem a začnou hrát. Najednou velice rozhněvaný majitel domu, který už nemůže potlačit svou zlost, na ně vylije z hořejšího patra vodu. Muzikanti se ve zmatku rozprchnou.

ODDÍL 3 - Třída improvizuje na hudbu - nápady učitele

Cíl

Zde jde o to, dát dětem příležitost, aby samy přispěly individuálně nebo v malých skupinkách k činnosti celé třídy. Musíme dbát toho, aby všechny děti byly zaměstnány. Toho lze dosáhnout tak, že se příběh nebude skládat z jednotlivých produkcí, ale právě z interakcí mezi různými skupinami. Potřebujeme proto jednoduchou zápletku, načrtanou zcela zřejmými "narážkami", jako třeba údery na bubínek, třesk činelů nebo zvonění zvonku.

Tímto způsobem může učitel celé cvičení kontrolovat a zároveň rozvíjet příběh pomocí zmíněných narážek, když cítí, že jsou děti dostatečně připraveny. Můžeme obměňovat pomocí celého úryvku hudby, který se skládá z několika náladových částí.

Cvičení

1. Tři skupiny : vesničané v místní hospodě, vesničané doma a Marťani.

Lidé v hospodě slyší zvláštní zvuk, všichni vyběhnou ven, aby se podívali, co se děje a vidí, jak se do blízkého lesa snáší neobvyklá svítící koule. Tiše, jak jen je možno, jdou pro své přátele a sousedy, kteří se doma většinou dívají na televizi. Shromáždí tolik zbraní, kolik seženou. Potom se všichni odeberou do lesa, odkud se line ohnivá záře. Přelezou malou zídku, která les odděluje, a plazí se směrem ke kouli. (A. Roussel : 1. věta ze symfonie č. 3 g-moll, C. Debussy : Nokturna - 2. část, Slavnosti, M. Ravel : Bolero). Vrchol nastane, když se vesničané pokoušejí dostat až ke kouli, ale musí se vrátit, protože koule ze sebe vyzařuje příliš velké teplo. Jak vesničané stojí a dívají se, hudba vrcholí, koule začíná mizet a vynoří se podivní roboti. Příběh se může dál rozvíjet kolem vzájemného boje mezi vesničany a Marťany.

2. Tři skupiny : vesničané, kněží a výzkumníci.

Badatelé jedou na koních v malejské džungli. Obyvatelé blízké vesnice jsou zaměstnání svou obvyklou denní prací kromě několika, kteří bubnováním rozšiřují místní zprávy. Bubnování určuje rytmus pro obě skupiny. Na znamení, které je dáno zvukem činelů, uvidí badatelé vyzdobený chrám. Činely svým zvukem oznamují vesničanům, že jejich chrám byl objeven, ale badatelé tento signál neznají. Buben zmlkne. Vesničané vezmou své zbraně a rychle spěchají k chrámu. Druhé třesnutí činelů oznamuje příchod kněží na schody chrámu. Badatelé a kněží se chvíli navzájem pozorují. Konečně se badatelé rozhodnou ke vstupu do chrámu a beze slov odstrčí kněze stranou. Uvidí vel-

ké množství pokladů a začnou rabovat. Začne se ozývat výhružné bubnování, během kterého vesničané obkličují chrám. Bubnování nepřestává, zatímco badatelé si navzájem pomáhají, aby toho pobrali co nejvíce. Konečně se dohodnou, že odejdou. Jakmile se objeví na schodech chrámu, octnou se tváří v tvář tichému a výhružnému davu vesničanů. Na další třesk činelů vystoupí kněží, kteří požadují zpět své poklady a vesničané výhružně zvedají kopí a oštěpy. Výzkumníci jsou si vědomi své prohry a vracejí poklady. Pomalé bubnování, které se opět ozve, je signálem pro vesničany, aby udělali malou uličku, kterou by mohli výzkumníci uniknout. Pomalu se zvyšuje tempo až k vyvrcholení, kdy poslední třesk činelů je znamením pro vesničany, aby vzdali díky svým kněžím. Zvuk činelů zároveň zastavil badatele, kteří se vracejí a sledují neobvyklý ceremoniál.

3. Bitevní scéna. Dvě armády spolu bojují imaginárními meči.

Po skončení bitvy přijdou na místo jejího konání příbuzní obou bojujících stran a hledají a hledají mrtvé a raněné. Zároveň se kolem mohou potulovat lupiči, hledající kořist.

4. Požár Londýna. Začínáme tím, že Londýňané se pokoušejí uhasit oheň a zároveň zachránit ze svého majetku co se dá. (I. Stravinskij : Pták Ohnivák - část Pekelný tanec krále Kaščeje). Nemají úspěch a většinou přijdou o všechno. Vládne všeobecná malomyslnost. Obyvatelé se mohou, případně dohodnout, že začnou s opravami a novou výstavbou. (Několik posledních minut Bartókova Koncertu pro orchestr). Když lidé skončí obnovovací práce, slaví je hudbou a tancem (jakákoli polka).

5. Muzeum. Každý se musí stát muzejním exponátem (zvířecím nebo lidským). Vyberte jeden z lidských exponátů, který má přitahovat největší pozornost návštěvníků. Obvykle to bude socha znázorňující někoho, jako byl generál Nelson nebo Napoleon. Tato socha tedy získá prominentní postavení. Když činely ohlásí půlnoc, všechny exponáty ožijou (Z. Kodály: Háry János, část Bitva a pád Napoleona). Použijte úvodní částiskladby k představení exponátů muzea. Exponáty intuitivně cítí, že "hlavní" socha se k nim chová nepřátelsky, a proto začnou kolem ní pomalu čarovat. Postupně, jak vrcholí hudba, obkličují ji stále těsněji a těsněji, až nemá jiné východisko, než se vrátit na svůj podstavec. Následuje pomalá část, kdy i ostatní exponáty se pomalu vracejí na svá místa a zaujímají základní pozice.

6. Symbolická skupina znázorňuje válku a mír. Rozdělte třídu na čtyři skupiny a každé vymezte jeden roh místnosti. Tam musí každá skupina v určitém čase vytvořit sochy znázorňující válku, mír, poražené a ostentativně vyhlázející vítěze. Na určitý signál (úder bubínku) musí být skupina připravena, aby ostatním předvedla "své" sochy. Dvojice - válka a mír, vítězové a poražení. Opět na určitý hudební podnět se sochy začínají měnit, válka se blíží míru, poražení vítězům. Bez jediného doteku se skupiny promísí a minou a to v oka-

mžiku, kdy vrcholí hudba. Hudba se ztrácí a my zjišťujeme, že sochy změnilly svou identitu - mír teď představuje válku a směřuje k její původní pozici, poražení a vítězové prošli stejnou změnou. Podobně se mohou měnit sochy, představující válku, v poražené a mír ve vítěze. Celé toto cvičení vyžaduje od dětí velké soustředění pozornosti a musí se kontrolovat, abychom dosáhli žádaného výsledku. Děti ani učitel nesmí mluvit. Pohyb by měl být kontrolován zvukem, buď použitím činelů, které vedou k vrcholu, po němž následuje dlouhá volnější pauza, nebo vhodnou skladbou (konec Ukolébavky nebo Fí-nále ze Stravinského Ptáka Ohniváka).

ODDÍL 4 - Třída improvizuje na danou hudbu - vlastní dětské nápady.

Cíl

Cílem je dodat dětem odvahy, aby se dokázaly rozhodnout a uvědomit si, co v nich určitá hudba vyvolává; a příběh může být postaven na těchto jejich nápadech. Děti mívají tolik různých nápadů, které na ně velmi silně působí, že je nejeou schopny všechny do příběhu zahrnout. Tady musí přijít na pomoc učitel a vybrat ty nápady, které se zdají být nejslibnější a z nich potom vytvořit vlastní příběh.

Hudba

Navrhujeme několik skladeb, které se celkem vždy hodí k použití, i když nápady pro příběh vycházejí od dětí.

M.P. Musorgskij : Noc na Lysé hoře

P.I. Čajkovskij : Romeo a Julie

E. Grieg : Peer Gynt - V jeskyni krále hor

M.P. Musorgskij : Obrázky z výstavy

ODDÍL 5 - Skupina improvizuje na danou hudbu - učitel pomáhá jednotlivým skupinám

Cíl

Dáte dětem příležitost, aby propracovaly své vlastní pohybové nápady v detailu a z těchto nápadů potom vytvořily příběh. Při tomto cvičení budou děti dobře pracovat ve skupinách a zároveň budou schopny vybrat dobré nápady. Z praktických důvodů je výhodné, aby všechny skupiny tvořily příběh na stejnou hudbu. Učitel by se měl postarat o to, aby skladba nebo její úryvek byl krátký a neobsahoval příliš mnoho pasáží, které by rozptylovaly pozornost dětí, tj. dlouhé klidné části podmalované smutkem. Stejně tak by hudba měla obsahovat snadno poznatelné vrcholy a změny, na kterých by se dal

příběh postavit.

Hudba

O některých vhodných skladbách už jsme se zmínili v předchozích oddílech. Následující seznam poskytuje solidní základ, ze kterého je možno vyjít.

M.de Falla : Ohňový tanec ze suity Čarodějná láska

P. Ducas : Učebň čaroděj

C. Saint Saëns : Dance Macabre (Tanec kostlivců)

M.P. Musorgskij : Obrázky z výstavy (Trh v Limoges, Katakomby)

I. Stravinskij : Pták Ohnivák - Ukolébavka a Finál¹-

ODDÍL 6 - T a n e č n í d r a m a

Taneční drama může být založeno na příběhu k hudbě nebo může být jednoduchým pohybovým vzorcem určité skladby. Zájem by měl vycházet z rozlišenosti a časového rozložení pohybu. A když už příběh máme, není nutné, aby byl striktně naturalistický. Příležitostně se vyplatí pracovat na základě zcela zřejmých abstrakcí jako je nenasytlost, chtivost, dobro, zlo.

Hudba

Z hudby se nejlépe hodí k tomuto typu dramatického tance skladatelé 20. století. Je ale otázka, zda učitel má tolik času, aby mohl vyslechnout dost široký okruh skladeb a z nich vybrat ty nejvhodnější. Za dobře použitelný lze považovat např. Bartókův Koncert pro orchestr, ale i ten vyžaduje velmi podrobný poslech a výběr ukázek. Učitel by se neměl bát použít dvou, případně tří úryvků z různých desek.

Někdy se hodí "musique concrète". Vhodné skladby se dnes objevují v produkci moderní jazzové a taneční hudby.

Následující seznam upozorňuje na skladby, které v sobě skrývají možnost využití pro toho, kdo je ochoten strávit určitý čas jejich pozorným poslechem a uvažováním o jejich vhodném použití :

B. Bartók : Koncert pro orchestr
Podivuhodný mandarin
Hudba pro smyčce, bicí a celestu

Ch. Chavez : Toccata pro bicí nástroje

G. Gershwin : Američan v Paříži

Z. Kodály : Háry János

D. Milhaud : Stvoření světa

M.P. Musorgskij : Obrázky z výstavy

S. Prokofjev : Láska ke třem pomerančům

Poručík Kiže

M. Ravel : Moje matka husa

I. Stravinskij : Svěcení jara
Pták Ohnivák

ODDÍL 7 - 14 Ř E Č

ODDÍL 7 - Podněcování a kontrola řeči

Podněcování řeči

Cíl

1. Postavit děti do situací, kde budou mít odvahu poddat se proudu řeči.
2. Řeč by se měla objevit jako součást rytmické tělesné aktivity.

Cvičení

1. Porážíme strom za zvuků bubínku, které se postupně stupňují.
Když strom padá, křičíme "kmen'!"
2. Prehistoričtí lidé se pokoušejí spolu komunikovat pomocí gest a skřeků.
3. Vzpěrač se pokouší zvednout činku a svou námahu projevuje hlasitě.
4. Děti chodí po místnosti za měnicího se bubnování. Navzájem se nesmí dotknout a když přece jenom dojde k nějaké kolizi, musí se omluvit slůvkem "promiňte".
5. Domlouváme kočce, aby slezla se stromu.
6. Kamelot prodává noviny.
7. Pracujeme jako motor a vydáváme zvuky, které jsou podobné jeho zapnutí, postupné akceleraci a nakonec úplnému ztichnutí.

K o n t r o l a

Cíl

Dodat dětem odvahu k mluvení. Způsob, jak ji dodat, musí být různý podle odlišných situací. Učitel by se měl postarat o to, aby děti při tomto studiu reagovaly na jednoduché kontrasty.

Cvičení

1. Slavnostní korunovační scéna končí trojím provoláním slávy.
2. Vzrušená skupina turistů vstoupí do katedrály a reaguje na změnu atmosféry. K jejímu navození můžete použít varhanní hudby.
3. Vojáci se plíží na nepřátelské území a na daný signál vyrazí s hlasitým křikem k útoku.
4. Jste sami v ložnici a postupně se vás zmocňuje pocit nespravedlnosti vůči

vaší osobě, ztratíte nervy a zlostně nahlas vykřiknete. Zároveň ale rozbijete něco, čeho si velmi ceníte - model lodi, oblíbený obrázek apod. Ihned zapomenete na svou zlost a pokoušíte se rozbitou věc spravit.

5) Dav venkovanů pozdravuje skupinu francouzských šlechticů, kteří jsou vedeni na popravu.

6) Rozzlobený dav před divadlem požaduje zpět peníze za vstupné na koncert populárního zpěváka, který se nedostavil.

ODDÍL B - Mluvní cvičení ve dvojicích a ve skupinách - podněty učitele

Cíl

Dostat děti do situace, v níž budou mít odvahu pokračovat a rozvíjet rozhovor jednoho s druhým.

Cvičení (ve dvojicích)

1. Ukazujeme cizinci cestu k ...
2. Podomní obchodník nabízí velmi zaměstnané ženě v domácnosti vysavač.
3. Cestující ztratil jízdenku a pokouší se věc vysvětlit podezřivavému kontrolorovi.
4. Návštěva u nemocného příbuzného v nemocnici.
5. Pokuste se oznámit velice taktně svému blízkému příteli (úplně neznámému člověku), že jeho žena, matka nebo syn měli nehodu.
6. Slyšíte, že někdo klepe na dveře. Jdete, otevřete je a uvidíte za nimi ošuntělé vyhlížejícího člověka, který žádá o peníze, staré šatstvo nebo železo.
7. Vypovídáte strážníkovi o neštěstí, jehož jste byli svědkem.

Jestliže pokusy o výše uvedené příklady nevedou k dostatečné aktivitě a živosti, modifikujte postavu jednoho z partnerů tak, abyste zvýraznili určitý typ, např. při vysvětlování cesty cizinci - cizinec dobře mluví, ale špatně rozumí, případně jej změníme ve starší dámu, která je mírně nahluchlá. Při svědectví strážníkovi se může stát, že obě strany postrádají slova a proto situaci blíže specifikujeme - podezřivavý strážník, který má službu, zastaví neznámého muže, který pospíchá po hlavní ulici a vleče s sebou popelnici...

Cvičení (ve skupinách)

1. U holiče
2. Rodinná rada
3. Skupina námořníků na lodi, pokřikují na sebe v bouři
4. Skupina veselých výletníků na cestě do B...

5. Dav kolem stánku na trhu
6. Lidé pozorují práci nového typu pračky

Všechny tyto situace se mohou rozvinout do jednoduchých skupinových her tím, že obsáhnou nějakou nezvyklou situaci a tak zcela přirozeně povedou k oddílu 9. Postup od oddílu 10 k oddílu 14 klade hlavní důraz na mluvení jako na aktivitu s vlastními pravidly.

ODDÍL 9 - Mluvní situace ve dvojicích, vedoucí ke skupinovým hrám

Cíl

Vytvářet skupinové hry z jednoduchých mluvních situací přidáváním postav a událostí. Je to jedna z metod přístupu ke skupinovým improvizacím (viz oddíl 20).

Cvičení

1. situace : Stará paní upustí rukavice do kanálu a kolemjdoucí jí přispěje na pomoc.
rozvinutí : Přidejte ochotného strážníka, podezřívavého inspektora, čističe kanálů a cenný náhrdelník.
2. situace : Dvě starší dámy ve vlaku při návratu z prázdnin.
rozvinutí : Vystoupí podezřele vypadající individuum s malým kufříkem a je zcela zřejmě velice nervózní. Rozhovor se stočí nepříjemným směrem a vyskytnuvší se strážník požaduje vysvětlení.
3. situace : Rodina se vrací z dovolené v zahraničí a prochází celní kontrolou.
rozvinutí : V jednom z dětských kufříků je objeven záhadný balíček.
4. situace : Dělníci v továrně.
rozvinutí : Jednomu z nich se dostane do stroje ruka.
5. situace : Parta turistů se zastaví na svačině.
rozvinutí : Učiní zajímavý objev a spekulují nad ním.
6. situace : Kanibalové chytí místního misionáře.
rozvinutí : Mají připraven obrovský hrnec a oheň. V hodině 8 se objeví Američan, který zastupuje světovou továrnu na mrazící přístroje a v patách za ním přinášejí nosiči obrovské ledničky.
7. situace : Prodáváč nabízí vysavač ženě, která zrovna ten den pere.
rozvinutí : Přidejte mlékaře, který vymáhá zaplacení účtu, neočekávaného návštěvníka a manžela, který zrovna v ten den skončil v zaměstnání dřív.

Přestože následující náměty rozdělujeme do tří skupin, často je výhodné, jestliže je navzájem kombinujeme - např. příběh může být založen na situaci v úschovně zavazadel (3), na africkém oštěpu (1) a na úvodní větě : "Proč jste nevolali na policii?" (2). Také se někdy hodí, zvláště v začátcích, jestliže přidáme jednu nebo dvě postavy navíc.

1. Předměty, kolem nichž by se mohl rozvíjet příběh :

Použijeme řadu předmětů, s nimiž se děti setkávají víceméně každý den. Někdy se stane, že dětská obrazotvornost je lépe podnícena předmětem neobvyklým a zároveň je pro děti velice výhodné, jestliže je určitý předmět dosažitelný a jestliže si ho mohou chmatat.

Kámen velmi zvláštní barvy

Cenný nebo neobvyklý šperk

Brýle

Falešný knír

Maska

Neobvyklá krabice nebo kazeta

Římská helmice

Africký oštěp

Lebka

Stará mince

Telegram

Stará mapa

2. Začáteční nebo závěrečné věty, kolem nichž by se příběh mohl rozvinout:

"Pořád říkala, že jsme měli jít tou druhou cestou."

"Ale ona slíbila, že vůbec nic neřekne."

"Něco se určitě muselo stát, protože už je pět hodin."

"Proč jste netelefonovali na policii?"

"Nechcete si vyzkoušet tady jeden z těchto ?"

"Ale já jsem řekl, že jsou příliš krátké a ne příliš dlouhé."

"Na tom vůbec nezáleží, co řekneme, protože nám stejně nebude nikdo věřit."

"Za to nás všechny zavřou."

"Velmi nutně to potřebujeme. Můžete mi říci, kde je tady nejbližší jídelna ?"

"Ty se směje", ale co mi řekne maminka až uvidí, že je to zelené a ne hnědé ?"

"Vypni to rychle. Podívej, z uší mu létají jiskry."

3. Místo, kde se příběh může odehrávat :

Na palubě kosmické lodi, která se připravuje k přistání na Měsíci.
Díra ve zdi.
Vybombardovaný dům.
Smetiště
Čekárna u zubního lékaře
Policejní stanice
Úschovna zavazadel
Vnitřek veliké lednice
Ve výtahu
Rečnický kroužek v londýnském Hyde Parku
V pyramidě
Sklepení v bance
Na lodi, která veze časovanou bombu
Mládežnický klub
Tajná chodba
Podkroví
Staré divadlo

ODDÍL 13 - Rozhovory, debaty, diskuse -
netechnické procvičování mluvy

Cílem je zde využít smělosti, kterou děti získaly během hodin dramatické výchovy a vlivu, který na ně tyto hodiny měly, k jejich vlastnímu vyjádření v tzv. formálnějších situacích - situacích společenské konvence.

Nejnadanější je začít diskusí o nějakém předmětu všeobecného zájmu. Když takto získají nějakou zkušenost, můžeme přejít k debatě formálnějšího rázu a nakonec k tomu nejtěžšímu, tj. k projevu na veřejnosti.

Velice přirozené je přistoupit k diskusím a debatám přes praktické cvičení v dramatu. Děti se tak dostanou do situací, ve kterých se učí diskutovat. Např. jestliže hrály hru o problému rasové diskriminace v jedné hodině, v hodině příští by se mohlo přistoupit k debatě na toto téma. Drama poskytuje stejné množství materiálu diskusí o hře jako hrou samou. Většina hodin dramatické výchovy, zvláště později (oddíl 14) dává velkou příležitost k tomuto typu práce.

Je velice pravděpodobné, že zpočátku bude za vším děním stále učitel. A to zvláště tehdy, jestliže dětské představy o tom, co je to drama, jsou velmi omezené. Postupně ale získají určité zkušenosti, odvahu a zájem a tehdy se také dostaví výsledky.

Děti získají ze svých improvizací nejen odvahu a plynulost řeči, ale zároveň si uvědomí, že různé situace a různé postavy vyžadují jiný druh pro-

mluv (viz oddíl 9). Toto uvědomění a potřeba naučit se rozlišovat různé druhy promluv připraví cestu pro učení se správnému dýchání a výslovnosti.

ODDÍL 14 - Improvizace vyplývající ze sociálních situací a problémů

Cíl

Buď rozšíříme diskusi o sociálních problémech tím, že na ní založíme improvizaci, anebo si názory již diskutované objasníme tak, že na nich založíme improvizaci.

Cvičení

Navrhujeme začít s těmito sociálními problémy :

1. Vztahy mezi dospívajícími dětmi a jejich rodiči

Lehkomyslný chlapec nebo dívka přijde domů o dvě hodiny později než ho rodiče očekávali.

Otec vyčítá synovi, že utrácí příliš mnoho peněz za desky pop music.

Maminka se dohaduje s dcerou, která odmítá vykonávat doma jakoukoli domácí práci.

Chlapec nebo dívka si přivede domů přítele (přítelkyni), o němž se rodiče domnívají, že má na jejich ratolest nežádoucí vliv.

2. Situace vznikající kolem postoje dospívajících k představitelům zákona a pořádku

Chlapec odmítá svědčit o události, jejímž byl svědkem, protože nechce pomáhat policii.

Strážník konající službu v noci narazí na partu chlapců, kteří rozbíjejí okna ve sportovní hale.

Večer v kině upozorní jeden chlapec na partu svých vrstevníků, kteří rozežávají sedadla. Ředitel a strážník se ho později podrobně vyptávají. Co bude následovat ?

Zavolejte na policejní stanici, že se vám ztratila peněženka nebo aktovka.

Strážník kladě zcela rutinovaně obvyklou otázku : "Kde jste byli v určitou dobu, co jste tam dělali, nepozorovali jste něco neobvyklého ? "

3. Vztahy mezi dospívajícími navzájem

Parta si dělá legraci z jednoho člena, který se liší svým oblečením.

Padají různé argumenty pro i proti.

Parta diskutuje o tom, proč jeden z nich raději vstoupil do učení a nenechal se zlákat jejich vysokými výdělky za nekvalifikovanou práci.

Parta se domlouvá, že přepadnou a zbijí barevného chlapce, který chodí se

sestrou jednoho z nich. Padají různé návrhy.

Předsednictvo mládežnického klubu hovoří o tom, co dělat s jedním členem klubu, který úmyslně poškodil klubový majetek.

Právě odcházíš hlídat dítě svým příbuzným, když k vám vtrhnou tví přátelé a přemlouvají tě, abys s nimi šla tancovat.

Mládenec se dozví, že jeho dívka byla bez něho pozvána na nějaký večírek a to v den, kdy oni dva spolu obvykle chodí do kina. Co se stane?

4. V z t a h y m e z i d o s p í v a j í c í m i a z a m ě s t n a v a t e l i

Spolupracovníci se snaží přesvědčit učně, aby se také zúčastnil stávky.

Učňovi se ale jejich důvody k vyhlášení neoficiální stávky zdají maličké. Co bude následovat? Zaměstnanci žádají svého zaměstnavatele o den volna navíc nebo o zvýšení platu.

Zaměstnavatel zjistí, že si jeden úředník v pracovní době telefonoval domů. Zve si ho proto k sobě do kanceláře. (Učitel podtrhne nesprávnost reakce - že "každý si telefonuje a proč bych nemohl já?")

Chlapec si domluvil se svými přáteli a dívkou, že půjdou tancovat. Těsně před skončením pracovní doby ho žádá jeho představený, jestli by nemohl dokončit nějakou důležitou práci. Jak se zachová?

Absolvent školy jde k pohovoru, který by pro něho v případě kladného výsledku znamenal, že by se dostal k práci, která by ho velice zajímala. Při pohovoru se snaží tento svůj zájem "prodat".

5. D o s p í v a j í c í a s p o l e č n o s t v š e o b e c n ě

Zaklepání na dveře ohlašuje mladíka, pořádatel sbírku na pomoc hladovějícím. Co následuje?

Chlapec nebo dívka se pokoušejí přesvědčit své přátele, aby chodili pravidelně navštěvovat staré penzisty.

Parta teenagerů se pozdě v noci potlouká kolem vchodu do nějakého obchodu, když jeden z nich zjistí, že dveře nejsou zamčené. Přemlouvá ostatní, aby se šli podívat dovnitř.

Dva přátelé jedou spolu ve vlaku, když jeden z nich je zatažen do rozhovoru s dvěma fotbalovými fanoušky. Ti se postupně dostanou do varu, vyřoubojí žárovky a ve chvíli největší veselosti je vyhodí z okna.

6. P ř í k l a d y s i t u a c í , v n i c h ž s e d ě t i d o s t a n o u d o s p o l e č n o s t i a u č í s e t a k c h o v a t s s v n í

Objednávání jídla v restauraci

Telefonní rozhovor

Požádat dívku o tanec

Pohovor u zaměstnavatele při přijímání do zaměstnání

Představit přítele řediteli
Ukázat návštěvníkovi školu
Zatelefonovat příbuzným a poděkovat za neočekávaný dárek
Omluvit se sousedovi, že mu váš pes rozhrabal záhon oblíbených růží
Přednést stížnost místnímu obchodníkovi
Připravit si poděkování hostiteli

V ý b ě r s k l a d e b

Možností výběru vhodných skladeb je velmi mnoho. Záležití při něm samozřejmě i na tom, jak jednotlivá cvičení budou koncipována a v praxi dotvářena, na hudební vnímavosti a citlivosti dětí i na jejich hudebních zálibách atd. Často nebude ani bez významu ani možnost využití gramofonových desek, které má pedagog k dispozici ve školní diskotéce nebo které má osobně zvláště rád. Uvádíme-li tedy u jednotlivých cvičení určité skladby, jsou to pouze příklady, pomocné náměty z toho, co je v našich prodejnách gramofonových desek nebo ve fonotékách Čs. rozhlasu v současné době dostupné. Předpokládáme, že pedagog může ve své praxi zvolit i skladby jiné, které pro danou situaci budou vhodnější. Při této nezávaznosti pokládáme však za zcela závazné tyto podmínky, které doporučujeme ve všech případech dodržet :

1. aby zvolené skladby byly vady hudebně hodnotné, nikoliv pouze lacině líbivé, módně populární,

2. aby - pokud bude použito úryvků a ne skladeb jako celků - bylo vždy dbáno na hudební logiku, myšlenkovou ucelenost vybraných úryvků,

3. aby zvolené skladby nepatřily mezi slavná díla ze světové literatury programní hudby, protože všeobecně známý program by se nepochybně rozcházel s náměty cvičení a tak bychom mohli u dětí vytvářet - třeba apriorně - poněkud nevhodné asociace.

Při výběru příkladů jsme dbali také o to - a to bude dobré i tam, kde si pedagog zvolí třeba jiné skladby - aby se střídaly při různých cvičeních i různé základní zvukové vjemy, v našem případě např. zvuk smyčcového, dechového a velkého symfonického orchestru. A dbali jsme ovšem také o co největší úspornost výběrem desek víceúčelově použitelných.

Dr Jan Ledeč

GD = gramofonová deska, ČsR = zvukový záznam v archivu Čs.rozhlasu

1. Béla BARTÓK (1881-1945)
Koncert pro orchestr - GD: Supraphon, SV 8099 G
Hraje Česká filharmonie, řídí K. Ančerl
Podivuhodný mandarin
Hudba pro smyčce, bicí a celestu
obojí na maďarské GD, k dostání v Maďarské kulturní službě pod zn. Stereo 1301
2. Georges BIZET (1838-1875)
Arelatka (2 suity z hudby k dramatu A. Daudeta) - Adagietto (3. část 1. suity) GD : Supraphon, DV 5040
3. Benjamin BRITTEN (nar. 1913)
Prostá symfonie - GD : Supraphon SV 8179 G
4. Petr Iljič Čajkovskij (1840-1893)
Romeo a Julie, předehra - fantazie podle Shakespeara. ČSR znač. St 3418
5. Claude DEBUSSY (1862-1918)
Nocturna - 2. část (Slavnosti) GD : Supraphon SV 8157 H
6. Léo DELIBES (1836-1891)
Sylvia - Pizzicato polka (3. část ze suity z baletu) ČSR, znač. 73095
7. Paul DUCAS (1865-1935)
Učen čaroděj, scherzo podle balady J.W. Goetha. GD : Supraphon, DM 5263.
Hraje Česká filharmonie, řídí Oscar Danon
8. Manuel DE FALLA (1876-1946)
Ohňový tanec ze suity Čarodějná láska GD : Supraphon DM 5015
9. Julius FUCÍK (1872-1916)
Vjezd gladiátorů
Marinarella
obojí GD : Supraphon SV 9017 G
10. George GERSHWIN (1898-1939)
Američan v Paříži GD : Supraphon 140 0107 X. Hraje Newyorská filharmonie, řídí L. Bernstein
11. Edvard GRIEG (1843-1907)
Peer Gynt - V jeskyni krále hor (4. část orchestrální suity č. 1 k Ibse-
novu dramatu). GD : Supraphon DM 5083 a SV 8339 F. Hraje orchestr Vídeň-
ské státní opery řídí H. Scherchen.

12. Aram CHAČATURJAN (nar. 1903)

Savlový tanec z baletu Čajné GD: Supraphon DV 5355.

Hraje Česká filharmonie, řídí Zdeněk Chalabala.

13. Carlos CHAVEZ (nar. 1899)

Toccata pro bicí nástroje ČSR znač. HH 21807 (Bratislava)

14. Zoltán KODÁLY (1882-1967)

Háry János, suite, maďarská GD : Stereo 1194, k dostání v Maď. kulturní službě.

15. Darius MILHAUD (nar. 1892)

Stvoření světa GD : Supraphon SV 8090 G. Hraje Symf. orchestr hl.m.

Prahy FOK, řídí Václav Neumann

16. Modest Petrovič MUSORGSKIJ (1839-1881)

Noc na lysé hoře GD : Supraphon DM 5578. Hraje orchestr Nér. divadla v Praze, řídí Zdeněk Chalabala

Obrázky z výstavy (též Kartinky), suite. Části : Goldenberg a Schmuyle, Trh v Limoges (Velká novina), Katakomby (S mrtvými mrtvou řečí).

GD : Supraphon DV 5180. V instrumentaci Maurice Ravela hraje Česká filharmonie, řídí Antonio Pedrotti.

17. Sergej PROKOFJEV (1891-1953)

Láska ke třem pomerančům. Pochod pro housle a klavír. GD : Supraphon

141 0101 G, hraje J. Suk a A. Holeček, nebo Supraphon DM 522, hraje

D. Oistrach a V. Jampolskij, úprava Jasha Heifetz

Poručík Kiže, suite, ČSR, znač. 15287

18. Maurice RAVEL (1875-1937)

Bolero GD : Supraphon SV 8215 H

Moje matka husa (též Maminka husa), suite, pět skladeb pro děti.

GD : Supraphon 1 10 0236 G. Hraje Česká filharmonie, řídí Antonio Pedrotti

19. Nikolaj RIMSKIJ-KORSAKOV (1844-1908)

Let čmeláka, intermezzo z opery Car Saltán. Buď : pro violoncello a

klavír v úpravě O. Styrmera, GD : Supraphon DM 5414, hraje S. Večtomov

a A. Holeček, anebo : pro smyčcový orchestr a klavír, úprava J. Rejentovič, GD : Supraphon 5515, hraje Soubor houslistů Státního Velkého divadla v Moskvě a I. Ščerbina, řídí J. Rejentovič

20. Albert ROUSSEL (1869-1937)

Symfonie č. 3 g moll, 1. věta GD : Supraphon SV 8167 G

21. Camille SAINT SAËNS (1835-1921)

Karneval zvířat, velká zoologická fantazie pro dva klavíry a komorní soubor; části : Slon, Zkamenělina, GD : Supraphon 1 10 0236 G. Hrají P. Štěpán, I. Hurník a Symfonický orchestr hl.m. Prahy FOK, řídí Martin Turnovský

Dance Macabre (též Tanec kostlivců), symfonická báseň, GD : Supraphon DV 5590, hraje B. Bělčík a Symfonický orchestr hl.m. Prahy FOK, řídí Václav Větráček

22. Jean SIBELIUS (1865-1957)

Labuť z Tuonely, symfonická legenda op. 22 č. 3 GD : Supraphon DM 5071, hraje V. Žoňa a Symfonický orchestr hl.m. Prahy FOK, řídí Václav Smetáček

23. Richard STRAUSS (1864-1949)

Měšťák šlechticem, suite op. 60, část Dinner, ČsR znač. St 1131

24. Igor STRAVINSKIJ (nar. 1882)

Svěcení jara, obrazy z pohanské Rusi o dvou dílech GD : Supraphon SV 8124 G, hraje Česká filharmonie, řídí Karel Ančerl

Pták Ohnivák, suite; části : Ukolébavka, Pekelný tanec krále Kaščeje, Finále. ČsR znač. 15179

ODDÍLY 15 - 22 - příloha Divadelní výchovy č. 6/71

